

մը, անոր տեղը դռնէ, երկու ֆիորինը, միայն իրաւական խնդրող վրայօք եղած խնդիրներու ժամանակն, այսինքն ուրբաթ օրերն ընդունի, եւ չէ՛ թէ երբ խորհուրդը քաղաքային եւ տնտեսական խնդրող վրայ կ'ըլլայ. — վասն զի ասոնց համար օրական եկամուտ չկայ:

Հինգերորդ. եւ որովհետեւ մինչեւ հիմակ պատահած դէպքերէն, պատժներէն ու արձանագրութիւններէն եկած մուտքերը, միայն իրօք ներկայ եղող խորհրդականներուն էր, այսուհետեւ ալ այնպէս ըլլայ դուրս առնելով օրինադրութեան դէպքերը:

Այս առթիւ սահմանուեցաւ, որ առաջին նոտարն ընդունի չորս հարիւր ֆիորին, զոր մինչեւ հիմակ կ'ընդունէր: Բայց ամէն յառաջ եկած պատահարներէն, ըստ հին սովորութեան առնու բաժին մը: Բաց ասէ, իրբեւ բնակութեան տեղ, յիսուն ֆիորին դարձեալ իրենն ըլլայ՝ բնակութեան վերաբերեալ պարտեղին գործածութիւնը: — Փոխանակի նոտարին վարձքն որոշուեցաւ, երկու հարիւր ֆիորին:

Բայց պաշտօնատէրներուն այս վճարը — որովհետեւ ինչպէս կ'իյնայ շատ խղճմտանքով՝ չէին կատարեր ամէն անգամ իրենց գործերը — օրէնքի մը ձեռք կապուեցաւ կամ կանոնադրուեցաւ, երբ երկու տարի ետքն ամէն բանէն յառաջ որոշուեցաւ թէ, թէպէտ իրական դատաւորը 400 ու առաջականները 200ական ֆիորին ընդունին, բայց այնպիսի կերպով մը, որ կայսրմէն շնորհած գումարն ալ հասարակութեան արկղին մէջ առնուի. ուսկից ամէն մէկ առաջակայ, այս յաւելուածովը մէկտեղ՝ ընդունի 200 ֆիորին: Սակայն՝ եթէ օրեւէ առաջական իր պաշտօնէն ու թէ շարժէն աւելի գուրս մնայ — (այս ութը շարժի ազատութիւնը պիտի վայելին միայն այն խորհրդականներն, որոնք ամէնէն նուազ չորս ամիս նիստերուն մէջ իրապէս մաս ունեցած են.) այն առաջակայէն՝ ամէն շարժարեան համար իր վճարէն չորս ֆիորին վար պիտի առնուի. եւ այս գումարը հասարակաց գանձը պիտի դրուի՝ իբրեւ դրամագլուխ, պաշտօնատեարց վճարը բարւոքելու համար: Իսկ իրական դատաւորին 400 ֆիորին վարձքն այն տարի միայն ամբողջակէս պիտի'որ վճարուի, երբ որ ութը շարժ գուրս մնալէն զատ — (միտ դնելու է, որ այս միջոցի մէջ, թէպէտ սովորաբար ընդունելի չորս ֆիորին վճարը պիտի ընդունի, բայց մէկալ չորս ֆիորինը՝ դատաւորին տեղապահին պիտի մնայ) ամբողջ տա-

րին անձնապէս իր պաշտօնը կատարած, վարած է: Վասն զի եթէ որ ութը շարժէն աւելի իր պաշտօնէն գուրս մնայ, այն ատեն իր փոխանորդը պիտի'որ ընդունի՝ ամբողջ շաբաթն ընդունելի ութը ֆիորինը: Բայց այս միջոցին — ինչպէս ինք իրմէն կը հասկըցուի — առելով ըրականութեան վարձքն ամբողջակէս ի կայ պիտի մնայ, այսինքն բան մը պիտի չընդունի:

(Հարանսկիէն)

ՅՈՎՃ. ԱՆՆՈՐ

ՓՈՐՍՅԱՍ ԻՌԻԶՆԵՐՈՅԻ ԵՒ ԻՌ ՊՈՏՄԱՌԹԵՆԸ ԽՈՐԴԱՌՈՒՄԸ

(Հարանսկիէն)

Լճով անցնիմք երկրորդ գլխաւոր տարբերութեանը, որ նկատուում է խոր. եւ փ. մէջ: փ. պատմում է, որ Յուսիկ Ա., փառէն, Հաճակ Ա. եւ Ներսէս Մեծ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն ստանալու համար Գամրաց կեսաւրիա քաղաքն գնացին եւ այնտեղի մտորապօղոց ձեռնագրուեցան: Խոր. այն սկզբամիտ մարդկանց նախահայրն է, որոնք այս հանգամանքի մէջ, այսինքն որ Լուսաւորչի յաջորդներինք մի քանիսը՝ կեսարիայում եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն ստացան, մի տեսակ նուաստութիւն են նկատում հայրապետական ամբողջ համար: Գորս համար եւ խոր. վերջիշեալ 4 կաթողիկոսների կեսարիայում ձեռնադրութիւն ստանալը լուութեան է մասնել:

Այսպիսի շարժառիթներով ղեկավարուելով խոր. բնականաբար լուութեան պէտք է մասնէր եւ փ. Ե. զար. իմ գրուելը: Այստեղ պատմուում է, որ Պապը Ներսէսին թունաւորելով, ինքնակամ Յուսիկ Արքեանտեսանին կաթողիկոս է նշանակում: «Բայց լուաւ, (շարու նշակում է փ.) եպիսկոպոսական կեսարու»² թէ

1 Սուրբ Արեւստանից հայրապետական ձեռնագրութեան համար կարեւոր որ համարեց զեսարիա գնալը, ըստ Աթաթանգիզիսի՝ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին էր, որ նորան «ձեռնագրեաց ինչպիսիպատմութիւն փոխանակ իւր»՝ Նշանարաւ եւ Արթանեսը: որովհետեւ փ., որ ասանց ծածկելու յիշում է միւսների ձեռնագրութիւնը կեսարիայում, Արթանիսի մասին միայն այս է ասում. «եղաւ եւ եղև քահանայապետ յաթողուն հօրն, փոխանակ հօրն իւրը եւ եղօրն իւրը երեց օրդին Գրիգոր Արթանէս»։ Ահա այս հանգամանքն է, որ մեզ ստիպում է միւս կաթողիկոսները կեսարիայում ձեռնագրութեան վերայ նայել իբրեւ նախնական սովորութեան վերայ: Բայց որ դուրսով կեսարիայ մտորապօղոց հետահետ սկսեց իրեն մի տեսակ իշխանութիւն վերադնէլ Հայոց հայրապետական ամբողջ վերայ, այդ եւս անկասկածելի է փ. պատմութիւնը:

2 Այսինքն Բարսեղ Մեծ (370—379):

սպանին զմեծ Տայրապետն Կերսէս, եւ փոխանակ նորա տեղին նորուն զոր կացողոսին զԹուսիկ՝ առանց սորա Տրամանի եղեալ, զի ոչ որպէս սովոր էին առ Տայրապետն տանել ի Կեսարիա ի ձեռնադրութիւնն: Եւ իբրս այս մեծ զարմանալով, ցասման եղեալ Տայրապետին Կեսարու վասն բանին այսորիկ, եւ եղև ժողով, եպիսկոպոսոսն սինհոգորոսին նահանգին Կեսարու առանց Տայրապետին, եւ գրեցին թուղթ ցասմամբ մեծապէս: Եւ նոյնպէս եւ գրեցին թուղթ առ թագաւորն Պապ, եւ լուծին զԷլիսանուծիւնն կաթողիկոսութեանն. զի որ լնցի Տայրապետ Լայոց նա դրանն արքունի իշխեսցէ զՏացն օրՏնել. եւ մի իշխեսցէ ձեռնադրել զեպիսկոպոսն Լայոց, որպէս սովորութիւն էր ի բնէ: Եւ յայնմ հետէ բարձաւ իշխանութիւնն Լայոց զեպիսկոպոսն ձեռնադրել, այլ որ լինէին եպիսկոպոսք ամենայն գաւառաց գաւառաց Լայոց եւ կողմանց կողմանց, յայնմ հետէ որ միանգամ լինէին եպիսկոպոսք սահմանացն Լայոց, երթային ի քաղաքն Կեսարացոց, եւ անդ լինէին եպիսկոպոսք:»

Ինչպէս պէտք է հասկանալ փ. ի այս խօսքերը: Միթէ յիշուի Կեսարիոյ աթոռը այսպիսի անսահման իշխանութիւն եւ ունեցել Լայոց Տայրապետական աթոռի վերայ: Մենք այս խընդրի պարզաբանութեան համար առաջ ենք բերում Գեղեցիկի մեկնութիւնը՝, որը մենք ուղիղ եւ հանձնարող ենք համարում. «Մարտ Տարցնում է իրան՝ սասում է գերմանացի գիտականը, թէ ինչ պատճառով արդեօք Լայերը, չնայելով, որ Կեսարիայի հետ իրենց յարաբերութիւնը կատարեալապէս խզել էին, այնուամենայնիւ այնտեղի մետրոպոլիտին այդչափ իշխանութիւն էին վերապահում, որ նա կարող էր իրենց հոգեւոր պետին մի հասարակ պատասխան եպիսկոպոսի աստիճանին իջեցնել եւ նորանից խլել ամենակարեւոր, ձեռնադրութեան իրաւունքը: Գործն ինքն ըստ ինքեան պարզուում է, երբ մենք աչքի ենք արձնում այս կարծեցեալ եւ կասածեղի իրաւանց տեղ կաթողիկոսների անձնաւորութիւնները: Սորա են, Թուսիկ, Զաւէն, Հաջակ եւ Ապուրափ: Նոյնանից երէքը պատկանում են երկրորդ կաթողիկոսական տանը, Աղբիսնոսի տոհմին, որն արքունիքի հետ լաւ յարաբերութեան մէջ էր գտնուում: Խոստ ուղղութեան հետեւող անձինք նոցա մասին չէին ուղղում ոչինչ լսել: Ուրեմն այն ինչ որ փաւս-

տուր աւանդում է, ոչ թէ ամբողջ Լայաստանում տիրող Տայեսացքն է, այլ կաթողիկոսական տան կողմնակիցներին կարծիքն է, որ տիրում էր հայ կղերական շրջանում: Սորա հաստատարիմ անցին սուրբ Գրիգորի տանն եւ Կեսարական ձեռնադրութեան սովորութեանը: Ով որ առանց այս յարմարութիւններն ունենալու բարձրանում էր քահանայապետական գահը, բարեպաշտների աչքում սպրդող էր երեւում: Գորանից չէ հետեւում, որ մի այդպիսի կաթողիկոս առ հասարակ եպիսկոպոսներն չէր ձեռնադրում, այլ որ կղերական կուսակցութիւնը այսպիսի ձեռնադրութիւններն անվաւեր էր համարում, որովհետեւ նոցա կատարուում էին պարականոն կերպով ձեռնադրուածի ձեռքով: Գորա համար պէտք է որ այն եպիսկոպոսները, որոնք այս ուղղութեանն էին պատկանում, ուղղակի իրենց ձեռնադրութիւնը ընդունած լինին Կեսարիայից, ... Ահա այս Տայեսացքի տեղ էին փաւստոս եւ իւր ժամանակակիցները, ինչպէս բացատրում է գերմանացի հռչակաւոր գիտնականը: Խոր. ի հարկէ անկարող լինելով թափանցել փ. ի պատմութեան միտքը, այս ամբողջ գլուխը կատարեալ անարգանք եւ նախատիք է համարել Լայոց Տայրապետական աթոռի համար, ուստի եւ բաց է թողել: Չգիտեմ մեր ծերունի պատմագրի բարձրամտութեանը թէ պարզամտութեանն է վերագրել այն՝ որ նա այս բոլորը ծածկելով, յանկարծ Հաջակ կործանել (որին նա Աղբիսնոսեան է անուանում) մասին սասում է, թէ Պապը նորան նշանակեց «առաջ մէջ առնելով» Կեսարիայի Կեսարիոյ մետրոպոլիտները Լայոց Տայրապետի ընտրութեան մէջ ոչ ոք եւ գեր լինին խաղացած, նորա այս վերջին նախագաւառութիւնը բոլորովին օտարոտի է երեւում, եւ կասկած չէ կարող լինել, որ Խոր. այդ անուով է փ. ի պատմութեան աղբիցութեան ներքոյ:

Նման շարժառիթներից գրողուած Խոր. բոլորովին բաց է թողել փ. ի պատմութեան հետեւեալ գլուխն (եւ լա), որը պատմական եւ ստոյգ է:

Սորանից յետոյ Խոր. անցնում է Պապի սպանութեան պատմութեանը, որ փ. ի հետեւեալ գլխի (եւ լա) յեղաշրջումն է, ինչպէս պէտք է շուտով տեսնենք: Պէտք է ասել, որ մենք Պապի սպանութեան մասին ունինք ամենամանրամասն եւ ամենաստոյգ տեղեկութիւններ, որ մեզ առաւելս են երկու միմեանցից անկախ պատմագիրներ,

1 Die Anfänge der arm. Kirche. p. 158—161:

մինը տոհմային, իսկ միւսը այլազգի՝ Շնորհիւ այս հանգամանքի մեզ միջոց է տրուում շնորհիւ թեմային քննադատելու խոր. սուսան տեղեկութիւնները, որով եւ ծանօթանում ենք մեր ծերունի պատմագրի տննդէնցիայի եւ պատմագրութեան եղանակին հետ:

Պապի սպանութիւնն ըստ Գ. ի եւ ըստ Ամմիանոսի եղաւ հետեւեալ կերպով: Պապը Ներսէս Մեծին թունաւորեցնելու եւ եկեղեցուն եւ եկեղեցականութեանն սարսափելի հարուածներ հասցնելով, քնախանաբար իւր գէմ գրգռեց հայ հոգեւորականութեանն եւ Ղուսաւորի տանը հաւատարիմ մնացած բարեպաշտներին, որոնք ազգի մեծամասնութիւնն էին կազմում: Այս յայտնապէս ասում է Գ. Պապի յափշտակութիւններէ յետոյ աւելացնելով, որ թագաւորը «զայն ոչ անէր զմտաւ» թէ զանձն կորուսանէ: «Հայ ժողովրդի այս ներքին անբաւականութիւնը քաջ յայտնի է Ամմիանոսին եւս, որը սխալմամբ նորանք սարժափոխ է համարում» Cylaces եւ Artabanes* ներքինների սպանութիւնը նոյն Պապի ձեռքով, եւ այսպիսի մի սխալ քաջ հասկանալի է օտարազգի հեթանոս պատմագրի կողմից:

Այդ ժամանակ Պապ երիտասարդ թագաւորը, որ սիրում էր ինքնագլուխ վարել իւր տէրութեան գործերը, ինչպէս երեւում է, սաստիկ ձանձրացել էր Հռոմայեցւոց միջամտութիւնից: Վեցերորդ տարին էր, որ նա թագաւորում էր (369—374), բայց «իշխանն Յունաց

եւ զօրքն նոցին տակաւին էին յերկրին Հայոց», որոնք ի հարկէ երբեմն Հայոց թագաւորութեան գործերին միջամտում էին: Պապը ցանկացաւ հռոմէական այս ճնշող ազդեցութիւնից ազատուիլ, որ ի հարկէ կարող էր լինել Շապուհի օգնութեամբ, որի հետ եւ նա բանակցութեան մէջ մտաւ, միեւնոյն ժամանակ Հռոմայեցւոց դէմ սպառնական դիրք բռնելով:¹

Այն ժամանակ Տերենտիոս Հռոմայեցւոց զօրավարը միւսեց օգուտ քաղել Հայոց ժողովրդի ներքին անբաւականութիւնից եւ տապալել Պապ թագաւորին: Ըստ Ամմիանոսի, երբ վաղէս կայսրն Արտաբանէն էր գտնուում, Տերենտիոսը նորան մի առանձին գրութեամբ յայտնեց Պապի ամբարտաւանութիւնն եւ անպարտք վարմունքն իւր հպատակների դէմ: Վաղէսը նենգութեամբ Պապին կիկիլիա եւ հրախրում, նորան բանտարկելու դիտաւորութեամբ, բայց վերջնաւ Տարսնոս հասնելով եւ այնտեղ իմանալով կայսրը չար դիտաւորութիւնը, յաջողութեամբ Հայաստան է գիտելու:²

Այս տեսնելով վաղէսը, հրամայում է իւր Տրայանոս զօրավարին, որը այդ ժամանակ փոխանակ Տերենտիոսի Հայաստանումն էր գլուխուում (եւ որին փախտաբար սխալմամբ Տերենտիոս է անուանում), որ նա Պապին ինչ ձանապարհով էլ որ լինի ունչացնէ: Եւ Տրայանոսն իւր կայսրը հրամանը կատարում է, բայց մի այն-

* Փաստոս, Եւ, ԼԷ. «Եւ իլլեաց զփաս իւր թագաւորն Պապ եւ խոտորեաց զսիրտ իւր ի թագաւորն Յունաց եւ կամեաց խառնել զերէ իւր եւ առնել վարանաւութիւն ընդ թագաւորն Պարսից: Եւ սկսաւ թիկունս իւր առնել զարայն Պարսից. եւ արձակիլ անդրէն Հրեշտակս յաղապ մորաւորութեան: Եւ առաքելք հրեշտակս առ թագաւորն Յունաց, եթէ կեսարոս հետ» եւ ասան քաղաք մեր լեալ է, արդ ի բաց ասիւր. եւ զյուհաճ պաղաք լինեալ է Նախկեանք մերոց... սուր ի բաց. ապա թէ ոչ, կուրիք մեծաւ պատերազմաւ:» Ար կեսարիան, Ուհաճ եւ այլ երկրներ, որոնք այժմ Հռոմայեցւոց էին պատկանում, երբեմն Հայոց հօր թագաւորի գերիշխանութեան տակ էին եղել (Mommson, Röm. Gesch. III, 48—49), այդ Պապը գիտէր ազգային պատմութիւնից: Եւ որ Հայոց փառաբան երիտասարդ թագաւորը կարող էր երազել, Շապուհի օգնութեամբ վերջիվերջ երկրին նուաճելու, այդ եւ հասկանալ է, որովհետեւ Հայոց Յունաստան այս կողմից եւս շատ նմանութիւն ունի Հռոմայեցւոց Յունաստանին, որը երբեք էւր մաքուր երկրի նուաճելու: Ամմիանոսն եւս քաջ յայտնի է Պապի բարեկամական բանակցութիւնը Շապուհի հետ: «Saport, autem et noster, interitus Papae, quod sociare sibi impendio conabatur, moerore gravi perculsus (est):» Պալմերսոն, Գիեղ. պատմ. Բ, 506, Պապի սպանութեան գործում Ներսէս Մեծի կորցնումը վերջինիս ձեռքով՝ շատ մեծ նշանակութիւն է ունի, միշտեւ Պապի սպանութեան բուն պատճառը քաղաքական էր:

* Ամմիանոս, XXX, 1, 4—17:

* Փաստոս եւ Ամմիանոս (XXX, 1). որոնց առստս ս եղեկութիւնները սակայն պէտքի ունենալով ինքններ են ցոյց տալիս միմանց հետ, որ Չապեան, Պապ, Հայոց, Ա, 734 օտարազգի է ասել. «Պատմութիւն Ամմիանոսի երեւի առեալ ի բու զանայ, որ ժամանակակից համարի նմա. եւ կամ բու զանգայն ի նմանէ:»

* Այլ կարող ենք համարում առաջ բերել Մարքս-Կր ասած պարզաբանութիւնն այս երկու անանց մասին Zur Gesch. d. Faust, 2. 213): «Դաս Մարքսըս յիշեցնելով, որ «Euse Vatieanes, 29, 12, 14, 30, 1, 3, քաղաքական Cylacesի պէտք է Gylaces կարգել, իսկ Գ. ի մաս փոխ. Գլաւի» Գլաւի պէտք է կարգել, եզրակացնում է որ Ամմիանոսի Cylaces — Գ. ի Գլաւի: Ապա այս Գլաւին միեւնոյն անանգործութիւնն է համարում, որ սպանութիւնն Փաստոսը երկու անգամ է պատմում, կրկնակի պատճառարանութեամբ (Եւ, Գ եւ Լ):»

Իսկա երկնայաբան եւ նորա առստ բացատրութիւնը Artabanes անուն մասին, որին նա մի այնպա Մամիկոնեան է համարում, որ «Պապից կողմն անցնելով, յետոյ պարսկական կուսակցութիւնը փոխելով հռոմէականին հետ, քիչ ժամանակից յետոյ օպանտեցաւ Պարսիկներից:» Ապա Մարքսըս ընդգծում է, որ Ամմիանոսը չփոխմամբ այս անպա Մամիկոնեանի գործերը վերագրելով Մուշեղ Մամիկոնեանին, յանձն վերջինիս երկու անանց գործեր է մոցորել:

պիսի գարշելի ճանապարհով, որը վերաւորում է մարդկային սրտի ամեն բարի եւ անխնայ գեղեցիկութեանը: Աւելորդ երբ համարում այստեղ առաջ բերել այն տմարդի հայկերով լի պատմութիւնը, որի ժամանակ Հայոց երիտասարդ թագաւորն իւր անարգ եւ պիղծ հիւրընկալի սրին զոհ գնաց, որը նկարագրելով Ամիանոսը, խօսք չէ գտնում արտայայտելու իւր զգուհանքն ու արհամարհանքը դէպ ի իւր հայրենակիցների նողկալի վարմունքը: Գնէլ Անձեւացեաց տէրը, տեսնելով իւր թագաւորի արիւնամթաթաւ դիակը՝ «Հանեալ զիւր սուսերն՝ հարկանէր զմի ի լեգէնաց անտի սպանանէր, յայնցանէ, որ հարին զթագաւորն: Ապա Տերէնդ զորավարին Յունաց զիւր սուսերն հանեալ անձը տարակաց ի գլխին Գնելոյ, զսկառաւան Գիւնոյ ի վերայ աւացն ի բաց ընդ գնելոյ»:

Ահա Պապի սպանութեան ստույգ պատմութիւնը՝ ըստ տղամային եւ ըստ արտաքին պատմագրութեանը՝ որ տեղի ունեցաւ 374 թուին:

Այժմ տեսնենք, թէ խոր, ինչ է պատմութեամբ այս գէպի մասին: Արդ խոր. գաղտնի նպատակ ունենալով, Ներսէս Մեծ հայրապետի պիղծ դահճին, պիտիք Պապ թագաւորին, արդարացի հատուցում տալ թէոգոս մեծ եւ բարեպաշտ կայսեր ձեռքով, խորհարել է փի պատմութիւնը: Այս պատճառաւ խոր. յեղաշրջում է նախ Պապի սպանութեան շարժառիւթը, որ, ինչպէս տեսանք, լուրջ բաղադրական էր: «Պապայ լուեալ, սառւմ է խոր, իմէ Մեծն թէոգոս ել ի Բիւզանդիոյ ի Հռոմ կոյս, եւ մտեալ ի թեսագնիկէ հանդերձ սպային, եւ յաղագս ի լեւանին եղև խռովութիւն ընդ նա եւ ընդ քաղաքացիսն, եւ մարտ խռովութեան, եւ յաղթեալ ինքնակալն՝ սատակեաց ի քաղաքացեացն արս հեգեոսասն հաղար»¹: Այս խռովութիւնը լսելով Պապը, ապստամբուում է թէոքոսի դէմ եւ հալածում է «գեղեցիկաւնոս զորուն», իսկ բարեպաշտ թէոգոսի ընդ հրամանք յաղթուած ու ջարդուած Տերենտիանոսին կախարդական ոյժ եւ զօրութիւն է տալիս, եւ նա յանկարծ յետ վաղիւղով, «ըստ իւրում պատահման բախտին, ընկնում է Պապի բանակի վերայ, ոմանց կոտորում, ոմանց փախցնում, Գնէլ Անձեւացեաց նահապետին էլ «խ-

րով արարեալ սոսեբա՝ քիտիտար զիւր նոր», ըմբռնեաց զթագաւորն Պապ»:

Բայց խոր, «անգգամ» Պապին դեռ սպանել չէ տալիս. դեռ նորան ցանկանում է կանգնեցնել թէոգոս բարեպաշտ կայսեր արդար դատաստանի առաջ, ուստի եւ շարունակում է. «Եւ Պապայ յաղերս աղայանաց անկեալ, զի մի մեղի, այլ յանդիման լինել արքայի. եւ քան թէ Տերենտիանոսի գլխացալ՝ շնորհեաց նմա զմաղթանան: Եւ երկաթեղէն կապանք երթեալ առաջի մեծին թէոգոսի, ըստ իւրում անգգամութեանն սակրով վճարի»:

Այժմ կենդիւններ, որքան անբարեխղճութիւն է թոյլ տալիս իրան խորհեացին, որպէս զի Պապը, Ներսիսի դահճը, դատուի եւ սպանուի թէոգոս կայսեր հրամանով: Դա յեղաշրջում է Պապի սպանութեան շարժառիւթը, որ էր Բագրատանդ գաւառը, Եղնուլը. Տերենտիոսի (իմա Տրապանոսի) նողկալի «բերդաշին»-ն աւտուանում է յաղնուլին եւ Կոնստանտին, եւ վաղի տեղ կայսերական գահ է բարձրացնում թէոգոսին:

Այս բոլորը Հատ մնորոշ է խոր. համար:

(Ընդունելով)

Յ. ԴԱՐԱՍԵԱՆ

ՔՆՆՈՒԹԵՆ ՄԻԹԵՆԻ ԿԵՆ ՄԸ «ԱՐԸ ԳԵՂԵՆՑԻԻՆ» ԱՐԸՆԻՒՆԻՒՆ ՄԵՋ

Ինչեալ Նոյեմբեր ամսաթիւ «Բապմաւ վէպ»-ին մէջ, յարգելի բեւեռագետն Պր. Բաւմանին ստորագրութեամբ, «Բարալէզը»-ի վրայ ուշադրաւ յօդուած մ'երեւցաւ: Մանրակրկիտ քննուած է անոնց պաշտօնին ծագումը արդարեւ, բայց զանց առնուած է կէտ մ'որ հետազոտելու արժանի է:

Պր. յօդուածագիրն իրաւամբ դիտել տուած է՝ որ «Յնթագս մեր ազգային պատմութեան երկու անգամ յիշատակուած են միայն Աւելզը կամ աւելի ճիշդն Յարալէզը¹. Այն Արայի գէպին մէջ, երբ Էամիրամ գեղեցիկն Արայի անկումն ու Հայոց բարբոթումն տեսնելով գողցեց, «Հրամայեց իսկուանոցն իմաց ինքուզ զվերս նորա եւ կենդանացի», ... (խոր. ա, ԾԵ)»:

¹ Ամիանոս, XXX, 1, 22—23:

² Այս բոլորը մի անվտանգական ասանդուտիւն է որ խոր. վերջերէ է բառացի կերպով Մաղադասից («Հանգէն» 1894, Փետրուար, Ժր. 63—64):

¹ Իրուն Հակոբակը կը պնդէ՝ թէ աւելի ճիշդն Աւելզ (— Արելզ), ստոր պատճառաւ քեզ մը վարը: